

Karakter ve Değer Eğitimi

Türk Eğitim ve Kültür Tarihinden Değer Eğitimi ile İlgili rnekler

Dr. Fehmi Demir

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı

Dersin İşlenişı

1. Türk Eğitim Tarihinden Değer Eğitimi İle İlgili Örnekler
  - 1.1. İslam Öncesi Türk Toplumlarında Değerler Eğitimi
  - 1.2. Türkler Müslüman Olduktan Sonra Değerler Eğitimi
  - 1.3. Ahilik Kurumunun Değerler ve Eğitimi Açısından Önemi
  - 1.4. Vakıfların Değerler ve Eğitimi Açısından Önemi
  - 1.5. Cumhuriyet Döneminde Değerler Eğitimi
2. Türk Kültür Tarihinden Değer Eğitimi İle İlgili Örnekler

1. Türk Eğitim Tarihinden Değer Eğitimi ile İlgili Örnekler

- Toplumların ayakta kalmasını ve uzun ömürlü olmasını sağlayan başlıca etmenler maddi-manevi unsurlar, kültür ve değer sistemleridir.
- Her topluluk bir kültür sahibidir. Her kültür ayrı bir topluluğu temsil etmektedir. Bir toplumda milli kültür yaşatıldığı sürece kültürü oluşturan alt ögeler olan değerler de o toplumda varlığını sürdürebilmektedir.

1. Türk Eğitim Tarihinden Değer Eğitimi ile İlgili Örnekler

- Türk Töresi
- Bozkır Geleneği (zor şartlarda yaşama; yardımlaşma; dinamizm vb.)
- Devlet Geleneği
- İmparatorluk Geleneği (Evrensel Kültür)
- Saray Kültürü
- Ordu Sistemi (Cesaret, Disiplin, Alplik, vs.)
- Halkın Birikimi (Sözlü Gelenek)
- Nüfus Politikası (Çocuk sahibi olma; savaş ve müdafaa için her konuda iyi eğitimli genç nüfus yetiştirme)

1. Türk Eğitim Tarihinden Değer Eğitimi ile İlgili Örnekler

- İslam Dini
- Tasavvufi Birikim
- Ahilik
- Vakıf Geleneği
- Medreseler-Eğitim Sistemi
- Destanlar
- Atasözleri
- Nasihatnameler
- Siyasetnameler
- Mizahi Birikim (Nasreddin Hoca, Keloğlan, Hacivat-Karagöz)

1.1. İslam Öncesi Türk Toplumlarında Değerler Eğitimi

- Hunlar ve Göktürkler, **göçebe yaşam tarzına** (atlı göçebe toplum) sahipler.
- Bu dönemin eğitim anlayışı, çocuk ve gençlerin sosyalleştirilmesidir. Bunun için belli **tören ve şöenler**den yararlanıyorlardı.
- Eğitimde; iyilik, cömertlik, bilgelik, cesaret, büyüklere itaat gibi birçok değere önem verilmektedir.

1.1. İslam Öncesi Türk Toplumlarında Değerler Eğitimi

- Türk topluluk ve devletlerinde alp (ideal insan-kahraman, cesur, yiğit) ve **alplık anlayışı** bir erdem olarak görülmektedir. Alp insan tipinin özellikleri cesur olmak ve bilgeliktir.
- Ata binmeyi ve kılıç kullanmayı iyi bilen insanların yetiştirilmesi önemsenmiştir.
- Göktürkler zamanında yazılan **Orhun Anıtları** değerler eğitimi açısından da çok değerli öğütler taşımaktadır.

1.1. İslam Öncesi Türk Toplumlarında Değerler Eğitimi

- Uygurlar, **Maniheizm** dinini benimseyip yerleşik yaşama geçmişlerdir. Bu değişim, Uygurların değerler ve eğitimi konusunda da farklı anlayış ve uygulamalarını beraberinde getirmiştir. Daha gelişmiş bir yazı sistemi kullanmış ve toplumun bilgi düzeyi artmıştır. Savaşçılık özelliğini kaybetmişlerdir.

1.2. Türkler Müslüman Olduktan Sonra Değerler Eğitimi

- Türkler, Müslüman olduktan sonra ahlak anlayışları, dünyaya bakışları ve değer verdikleri insan tipi değişmiştir.
- Medrese denen planlı, düzenli ve güçlü örgün eğitim-ğretim kurumu ortaya çıkmıştır. Medreseler ile dşnrlr (Arap ve İnan), mutasavvıflar, din adamları bu değişmeyi sağlayıcı bir yaygın eğitim görevi yapmışlardır.
- Türk toplumlarında gazi ve veli insan tipleri ortaya çıkmıştır.

1.2. Türkler Müslüman Olduktan Sonra Değerler Eğitimi

- Bu dönemde değerler ve eğitimi ile ilgili görüşleri bulunan bilim insanları Farabi, İbni Sina, Kaşgarlı Mahmut, Ahmet Yesevi, Edip Ahmet Ykneki'dir.
- Farabi'ye göre eğitim, "Ahlaki erdemler ve bilimsel sanatlar ortaya koymak yoludur." O, bunların en son sınırına kadar erişmesine "mutluluk" adı verir.

1.2. Türkler Müslüman Olduktan Sonra Değerler Eğitimi

- *Kaşgarlı Mahmud*, **Divanu Lugati't-Türk** adlı eseriyle Türk toplumu ve kültürü hakkında değerli bilgiler vermiştir.
- Yusuf Has Hacib de günümüze ışık tutacak, adeta bir siyasetname ve değer kitabı olan **Kutadgu Bilig'i** yazmıştır. *Yusuf Has Hacib*, eserinde devlet adamları ve halkın karşılıklı olarak birçok konuda sorumlu olduklarını belirterek nasıl bir insan, vatandaş ve devlet adamı olunması gerektiğinden bahsetmiştir.

1.2. Türkler Müslüman Olduktan Sonra Değerler Eğitimi

- Nizaml Mülk, **Siyasetname** adlı eserinde iyi insan, ideal vatandaş ve adil bir hükümdar gibi devlet ve toplum arasındaki tüm noktalara değinmiştir. Ana konusu, devlet başkanı ve meliklerin, vezirlerin ve diğer devlet bürokrasisi içinde yer alan kişilerin siyaset, ahlak ve davranışlarının nasıl olması gerektiği noktasında yapmış olduğu telkinler ekseninde şekillenmiştir.

1.3. Ahilik Kurumunun Değerler ve Eğitimi Açısından nemi

- Osmanlı döneminde önemli bir meslek teşkilatı olarak Ahilik, değerler eğitimi için önemli bir yere sahiptir.
- Ahilik, insanları iyiye, doğruya, güzele götüren bir yol olması itibariyle bir **tarik**at özelliği gösterirken, çalışma hayatında üretime, verimliliğe, fiyat kontrolüne, kaliteye müdahil olması hasebiyle de bir esnaf **teşkilatı** zelliği taşır.

1.3. Ahilik Kurumunun Değerler ve Eğitimi Açısından Önemi

- Ahiliğin, insanları ortak bir değerde birleştirmesi, değerleri yayması ve yaşatması ahilik kurumu içerisinde ticari yaşama da yansımıştır.
- Ahilik Kurumu, 18. yüzyıla gelindiğinde gayrimüslim halkın katılımı ve mesleki çeşitlenme ile genişleyip 'lonca' adını almıştır.

1.4. Vakıfların Değerler ve Eğitimi Açısından Önemi

- Vakıf, bir şeyin faydalanma hakkının veya mülkiyetinin **kamu yararına** tahsis edilerek devamlı olarak başkalarının mülk edinmelerini engellemek, yani mülkiyetin Allah'ın rızasını kazanmak ve insanlara faydalı olmak gayesiyle kamu yararına tahsis edilmesidir.
- Türklerde vakıf, ilk defa Uygur Türklerinde görülmektedir. Vakıf geleneği din, eğitim, sağlık, şehircilik ve bayındırlık gibi alanlarda toplumun birleştirici ve bütünleyici bir unsurdur.

1.4. Vakıfların Değerler ve Eğitimi Açısından Önemi

- Vakıflar sadece ibadet, eğitim, sağlık gibi birincil ihtiyaçları karşılamamaktadır. Farklı ihtiyaçları konu edinmiş çok çeşitli vakıflar, hem tarihimizde hem diğer toplum ve uluslarda da mevcuttur.
- Avarız Vakıfları: Doğal afetlerin zararlarının karşılanmasını, fakirlerin ve açların doyurulmasını, borçluların borcunun ödenmesini konu edinmiştir.

1.4. Vakıfların Değerler ve Eğitimi Açısından Önemi

- Osmanlı Devleti'nde başka bazı vakıflar da bulunmaktadır. Güzel yazı öğreten vakıf, hastalara ilaç yapan vakıf, sokak hayvanlarına ekmek veren vakıf, kızlara çeyiz hazırlayan vakıf, kadın sığınma evi vakfı, helalleşme vakfı, helva dağıtan vakıf, israfı önleyen vakıf, sıcak pide dağıtan vakıf, tohum saklayan vakıf

1.5. Cumhuriyet Döneminde Değerler Eğitimi

- Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye, yeni bir eğitim sistemini kabul etmiştir. Bu eğitim-öğretimin ilkeleri şunlardır:
  1. Cumhuriyet eğitimi laiktir.
  2. Cumhuriyet eğitimi ulusaldır.
  3. Cumhuriyet eğitimi halkçıdır.
  4. Cumhuriyet eğitimi ekonomiktir.
  5. Cumhuriyet eğitimi, cinslerin eşitliğine dayanır.
  6. Cumhuriyet eğitimi devrimcidir.

1.5. Cumhuriyet Döneminde Değerler Eğitimi

- Değerler ve eğitimi, Cumhuriyet döneminde belirlenen ilkeler doğrultusunda ilerlemiştir.
- Eğitimde temel hedef, çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkmaktır. Demokratik ve çağdaş bir toplum oluşturma hedefi ön planda olmuştur. Hem örgün hem de yaygın eğitimde **demokratik değerlerin** etkisi daha fazla hissedilmiştir.

1.5. Cumhuriyet Döneminde Değerler Eğitimi

- Cumhuriyetin ilk yıllarında değerler eğitimi konusunda önemli bir belge sayılabilecek "**Hayat Rehberi**" adlı 48 maddelik bir belge dikkat çekicidir. Belgede vatandaşlık ve ahlaki değerleri kazandırmak amaçlanmıştır. Bu belgede bulunan bazı kurallar şunlardır:
  - Cesur ol, korkma!
  - Başladığın iyi işi yarıda bırakma!
  - Her işini kendin yapmaya alış!
  - Daima iyilik düşün!
  - Düşkünlere yardım et!

1.5. Cumhuriyet Döneminde Değerler Eğitimi

- Atatürk'ün teşvikiyle birinci cildi Afet İnan ve ikinci cildi Kütahya Mebusu Recep Peker tarafından hazırlanan ve onun adıyla yayınlanan "**Vatandaş İçin Medeni Bilgiler**" adlı kitap da vatandaşlık ve değer eğitimi üzerine önem arz etmektedir.

2. Türk Kùltür Tarihinden Değer Eğitimi ile İlgili Örnekler

- Türkler binlerce yıl öncesinden kendi yaşayışlarını, kùltür ve ahlak değerlerini yazıya geçirerek ölümsüz kılmışlardır. Bunlar
- Orhun kitabeleri
- Dede Korkut Hikâyeleri

2. Türk Kùltür Tarihinden Değer Eğitimi ile İlgili Örnekler

- Değerler, destanlar, siyasetnameler, nasihatnameler vb. dışında mizahi birikimi oluşturan fıkralarda, masallarda ve bir cümle veya kelime grubuyla çok řeyi anlatan atasözleri ve deyimler ve sözlü geleneği oluşturan halk kùltürü ürünlerinde de yoğunluk kazanmıştır.
- Yazıdan önceki dönemi tanımlayan sözlü gelenek türkù, ağıt, destan, halk hikâyeleri, efsaneler, bilmece ve atasözü gibi ürünleri kapsamaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Çınar, F. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler). *Kavramsal Çerçeve*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.
- Başçı Namlı, Z. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. S. Z. Genç ve A. Beldağ (Editörler). *Karakter Eğitimi ve Temel Kavramlar*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.